

ПРИЧОРНОМОРСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ЕКОНОМІКИ ТА ІННОВАЦІЙ

ГАБІТУС

Науковий журнал

Випуск 63

Видавничий дім
«Гельветика»
2024

Редакційна колегія:

Шапошникова Ірина Василівна – доктор соціологічних наук, професор

Лісеєнко Олена Василівна – доктор соціологічних наук, професор

Алісаускієне Мілда – доктор соціальних наук, професор

Бендаравечіне Ріта – доктор соціальних наук та порівняльної політики, асоційований професор

Ендріулайтієне Ауксе – доктор психологічних наук, професор

Тавровецька Наталія Іванівна – кандидат психологічних наук, доцент

Терешкінас Артурас – доктор соціальних наук, професор

Хижняк Лариса Михайлівна – доктор соціологічних наук, професор

Яковлев Денис Вікторович – доктор політичних наук, професор

Волошенко Марина Олександрівна – доктор педагогічних наук, доцент

Кузьменко Вячеслав Віталійович – доктор філософських наук, професор

Деркач Лідія Миколаївна – доктор психологічних наук, професор

Асєєва Юлія Олександрівна – доктор психологічних наук

Яковлева Лілія Іванівна – доктор політичних наук, професор

Науковий журнал «Габітус» включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») з психологічних та соціологічних наук (спеціальності: 053. Психологія, 054. Соціологія) відповідно до Наказу МОН України від 17.03.2020 № 409 (додаток 1)

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International (Республіка Польща)

Електронна сторінка видання – www.habitus.od.ua

**Рекомендовано до друку та поширення через мережу Internet
Вченою радою Причорноморського науково-дослідного інституту
економіки та інновацій (протокол № 7 від 29.07.2024 року)**

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl

Редакція суб'єкта у сфері друкованих медіа: Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 1552 від 09.05.2024 року

ISSN (Print): 2663-5208

ISSN (Online): 2663-5216

© ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій», 2024

СЕКЦІЯ 5 ВІКОВА ТА ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ

Вінс В.А., Гук О.І. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА СТРЕСОСТІЙКОСТІ В ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ.....	65
Горецька О.В., Сердюк Н.І., Аврамчук В.Ю. ПСИХОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЕМОЦІЙНОЇ ЗРІЛОСТІ ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ	70
Гриник І.Я. ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕЖИВАННЯ КРИЗИ СЕРЕДНЬОГО ВІКУ.....	78
Дзюбинська М.Я., Довга В.М. ПСИХОЛОГІЧНІ БАР'ЄРИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ РЕПЕТИТОРІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ.....	82
Закаблуковська О.О. ДОСЛІДЖЕННЯ МИСЛЕННЄВИХ ОПЕРАЦІЙ (АНАЛІЗУ, СИНТЕЗУ, ПОРІВНЯННЯ) МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	87
Калюжна Є.М., Білик К.М. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК РІВНЯ ТРИВОЖНОСТІ ТА АДАПТАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТУДЕНТІВ.....	93
Козира П.В. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ АЛКОГОЛЬНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ У ПІДЛІТКІВ.....	100
Колісник Р.Я. РОЗВИТОК АДАПТИВНОСТІ ВИХОВАНЦІВ ПОЗАШКІЛЛЯ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ.....	105
Ніколаєнко С.О., Кібець Т.В. ОСОБЛИВОСТІ КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ У ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ З РІЗНИМИ ТИПАМИ СХИЛЬНОСТІ ДО ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ.....	111
Саврасов М.В., Шайда Н.П., Чернякова О.В. АКАДЕМІЧНА УСПІШНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА: ЕМПІРИЧНА МОДЕЛЬ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ.....	119
Ходотаєв А.А., Варакута М.Л. ПРОБЛЕМА ЯВИЩА АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ У КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ.....	124
Черножук Ю.Г. ВЛАСТИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛІВ ІЗ РІЗНОЮ КРЕАТИВНІСТЮ	128

СЕКЦІЯ 6 ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ

Анненков В. М. СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ КРЕАТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ.....	133
Асєєва Ю.О., Аймедов К.В., Яцишина А.М. ВПЛИВ ВОЄННИХ ДІЙ НА РОЗВИТОК ПТСР У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ.....	137

ПРОБЛЕМА ЯВИЩА АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ У КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ

THE PROBLEM OF STUDENTS' ADAPTATION TO LEARNING IN CRISIS SITUATIONS

У цій статті відбувається аналіз та виокремлення проблематики явища адаптації у соціальному залученні, а саме в контексті аспекту навчання студентів в межах невизначеної ситуації (в соціальному залученні). Розглядається проблематика адаптації у кризових умовах та виявляється специфіка самої адаптації у контексті невизначених періодів, які зумовлені кризовим залученням. Аналізується специфіка адаптації як механізму, який залучає у себе явище соціалізації. Окреслюється явище адаптації, як динамічний процес, що триває впродовж навчання. Значну частину статті приділено проблемі невизначеності, що виявляється кризовими умовами та впливає на контекст адаптації особистості в соціальному залученні. Акцентується явище того, що однією із актуальних проблем у сучасній літературі є проблема формування нормативного залучення соціальних функцій у здобувачів освіти. Також акцентується увага на специфіці досліджень проблеми адаптації серед студентів, що виявляється у переважному дослідженні саме молодших курсів у закладах освіти, оскільки їх виявляють як найбільш вразливі до змін соціального середовища. Наголошується на тому, що кризове залучення, яке викликає явище періоду нестабільності впливає на навчальний період та на соціальні інституції, що може викликати явище проблематики дезадаптації, яке також виявляється з організацією часу та навчання у сучасних умовах. Наголошується, що адаптація студентів має аспект залучення явища нормативної поведінки та акцентується, що адаптація студентів до модерних умов є багатограним явищем яке охоплює соціальні взаємодії та ціннісні орієнтації. Робиться акцент на тому, що необхідно надалі досліджувати специфіку адаптації груп у кризових умовах, оскільки це може допомогти розробити ефективні стратегії підтримки студентів та покращити їх навчальну спроможність.

Ключові слова: адаптація, соціальна невизначеність, навчання, соціальне середовище, взаємодія, інтеракція, кризова ситуація,

соціальне середовище, соціально-психологічна адаптованість.

The article analyses and highlights the problems of the phenomenon of adaptation in social activity, namely in the context of the phenomenon of students' learning in an uncertain situation (in social activity). The problem of adaptation in crisis conditions is considered and the specifics of adaptation itself in the context of uncertain periods caused by crisis involvement are revealed. The specifics of adaptation as a mechanism that includes the phenomenon of socialisation are analysed. The phenomenon of adaptation is defined as a dynamic process that lasts throughout the entire period of study. A significant part of the article is devoted to the problem of uncertainty, which manifests itself in crisis conditions and affects the context of adaptation of an individual in the context of social involvement. The author emphasises that one of the most pressing issues in the modern literature is the problem of forming normative involvement in social functions among students. The article also focuses on the specifics of studying the problem of adaptation among students, which is manifested in the predominant study of junior students, since they are the most vulnerable to changes in the social environment. It is emphasised that the crisis phenomena that cause the phenomenon of the period of instability affect the educational period and social institutions, which can lead to the phenomenon of maladjustment, which is also manifested in the organisation of time and learning in modern conditions. It is emphasised that students' adaptation has an aspect of involving the phenomenon of normative behaviour and it is noted that students' adaptation to modern conditions is a multifaceted phenomenon that covers social interactions and value orientations. The need for further study of the specifics of adaptation of groups in crisis conditions is emphasised, as this can help in developing effective strategies to support students and increase their ability to learn.

Key words: adaptation, social uncertainty, learning, social environment, interaction, interaction, crisis situation, social environment, socio-psychological adaptability.

УДК 159.9

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.63.20>

Ходотаєв А.А.

аспірант факультету психології та спеціальної освіти
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Варакута М.Л.

старший викладач
Вищий навчальний приватний заклад «Дніпровський гуманітарний університет»

Вступ. Проблематика адаптації за своєю суттю є явищем яке можна окреслити як між-дисциплінарне залучення, що власне виявляється у багатьох напрямках дослідження цього аспекту. Та одним із ключових залишається явище адаптації у контексті залученості соціальних інституцій. І в контексті залученості соціальних інституцій та явища адаптації, актуальним можна виявити проблему вияву навчання у сучасних кризових умовах. Де виявляється явище проблемного залучення кризового аспекту, що впливає на соціальні інституції та їх репрезентацію усталених моделей як таких. І в контексті залучення проблеми кризового аспекту та соціальних інституцій є про-

блематика залученості явища дистанційного або онлайн-формату навчання під час кризових умов. Специфіка кризового залучення виявила проблематику того, що у здобувачів освіти окреслилась необхідність адаптації до віддаленої форми навчання і долучення до соціальних інституцій, що також має своє відображення і на системі освіти. Тому в сучасних умовах варто виокремити, що проблематика залученості до освітнього процесу та репрезентації освітніх аспектів зумовлена явищем залучення невизначеності через призму ситуації в Україні та світі. Також в багатьох моментах виокремлюється проблематика самого залучення людей до аспекту навчального

процесу, а в сучасних умовах це пов'язано із явищем кризового залучення та періодами невизначеного явища. І тому в цьому контексті актуальною проблематикою у сучасних умовах є явище залучення адаптації у кризових умовах, що за своєю суттю викликає питання залучення студентів до освітнього процесу під час кризового явища.

Мета: Мета статті полягає у теоретичному аналізі проблематики та специфіки адаптаційних процесів, з якими стикаються студенти.

Основна частина: Аналізуючи проблему залучення явища адаптації та залученості студентів до інтеграції в межах соціальних інституцій то варто відзначити, що адаптація особистості до певних умов є складним процесом, а в контексті залучення цього процесу у категорії студентів до нового середовища (в межах системного залучення до навчального процесу) це викликає явище нелінійності процесу, що зумовлений сучасними умовами соціального спектра [11,с.81-82].

Варто наголосити на тому, що у сфері дослідження проблематики адаптації індивіда в контексті певних умов є специфіка вияву між явищем адаптації, що викликано її багатоаспектним залученням у контексті соціальних взаємодій та не тільки.

Так, наприклад в літературі окреслюють це явище, як результат активного пристосування до сукупності певних умов середовища, що за своєю суттю зумовлюється ціннісною орієнтацією особистістю та можливістю їх реалізації (або досягнення) [2].

З іншого боку адаптацію частіше розглядають як результат пристосування та залучення до певних наявних умов, хоча також в літературі можна зустріти, як механізм який можуть розглядати як потреби індивіда та їх задоволеність у певному середовищі [6,с.83-84].

Також в межах аналізу проблематики необхідно виявити специфіку явища адаптації як механізму. Оскільки в літературі можна зустріти виявлення схожостей в контексті залучення групи до нових умов (в контексті кризового залучення) із явищем соціалізації та адаптаційного залучення. То можна окреслити це явище як таке, що за своєю суттю можна окреслити як процес який - характеризується пристосуванням індивіда до певних умов.

В контексті специфіки залучення студентів у спектрі соціальної взаємодії, виявляючи специфіку долучення цієї категорії до соціальних процесів можна виокремити те, що частина дослідників розглядає механізм адаптаційного залучення у закладах освіти як динамічний процес, який триває весь період залучення студента до навчання [6,с.81-82]. Окреслюючи специфіку проблематики адаптації цієї категорії, варто наголосити окремо на тому, що частина специфіки залучення до

соціальних інституцій та залучення до усталеного прояву поведінки й сприйняття (а також ретрансляції) усталеної поведінки, зумовлюють із періодом юнацького віку. Переважно це пов'язують із формуванням свого явища залученості до соціальних інститутів через призму зміни (переоцінки) цінностей, що зумовлюється необхідністю ретранслювати соціально усталену репрезентативну поведінку в межах соціальних інституцій.

Також в контексті категорії студентів є специфіка яка виявляється у залученні до усталеного варіанту відповідності нормативної поведінки норми (правила) навчального закладу. Та із аспектом залучення елементів соціалізації в межах макросоціального рівня та вияву специфіки адаптаційного залучення студентів можна виявити такі риси як:

1) Пристосування до нової соціальної групи/інституції [3,с.63].

2) Формування залученості/відношення до інституції та її соціальної користі [3,с.63-64].

3) Засвоєння усталеної нормативної поведінки інституції [3,с.63-64].

4) Репрезентації усталеної нормативної поведінки інституції в межах залучення студента (або групи студентів) [3,с.63-65].

І в цьому аспекті досить часто в літературі виокремлюють специфіку залучення соціалізації, як явища залучення студентів до соціально усталеної нормативної поведінки в межах конкретного середовища.

Контекст соціалізації як такої можна окреслити наступним чином, а саме як: соціалізація - це процес який можна схарактеризувати багатьма аспектами залучення, але основна сутність його виокремлюється у явищі системного (активного, а також і пасивного залучення) залучення до взаємодії із соціальною структурою, що дозволяють інтегруватись до певного середовища [10,с.61-62].

У контексті проблематики в межах категорії студентів, через призму явища соціалізації (як складового аспекту адаптації особистості в межах суспільного залучення) як такої можна відзначити, що частина досліджень та аналізу специфіки механізмів адаптації студента у кризових умовах виявляється у залученні досліджень переважно ранніх курсів, оскільки значна частина дослідників наголошує на тому, що здобувачі освіти молодших курсів, є найбільш вразливою категорією у системі залучення соціальних інституцій, в спектрі освітнього простору як такого [3,с.63].

Також у літературі специфіка превалювання на дослідження молодших курсів зумовлюється явищами специфіки цієї категорії, а саме :

1) Змінами соціального середовища.

2) Залученням високих вимог до розумової працездатності.

3) Залучення прямої відповідальності за свої дії.

4) Зростання обсягів інформації.

Також у сучасних умовах сюди додають і специфіку залучення кризових умов, що зумовлюється явищами нестабільності.

В цьому контексті залучаючи проблему зіставлення кризових умов та явища соціалізації (в контексті адаптації до соціальних інституцій) можна виявити фактор протиставлення адаптаційному аспекту, а саме окреслюючи фактор дезадаптації. Явища дезадаптаційного аспекту в даному контексті можна виявити із залученістю до контексту кризових ситуацій [13, с.56-64; 14, с.72-80].

І в цьому контексті часто актуалізується проблематика зіставлення дезадаптивного залучення та явища асоціальної поведінки як такої, що може перешкоджати залученню до соціальних інституцій.

В цьому аспекті явище дезадаптації можна описати як порушення процесу адаптаційного механізму. В межах адаптаційного залучення явища навчального аспекту тут варто враховувати залученість факторів мікро та макросоціального аспекту як такого.

Виокремлюючи явище проблеми у літературі можна виявити, що значна частина дослідників наголошують на проблемах із якими стикається сучасний студент, в умовах воєнного часу в Україні, що за своєю суттю викликає специфіку адаптаційного механізму у соціальних умовах та явища репрезентації соціальних інституцій в контексті усталеної нормативної поведінки як такої. Також варто окреслити те, що в контексті проблеми у кризових умовах можна виявити таку специфіку, що значна частина залучення до освітнього процесу виявляється зараз у дистанційному режимі, що частиною проблематики залучення у кризових умовах в літературі можна виявити специфіку залучення до соціального середовища [12, с.43].

Проблематика кризового залучення у суспільстві за своєю суттю виявляється з аспектами залучення соціально усталеної поведінки та її репрезентативного залучення у самому суспільстві, але явище кризового аспекту за своєю суттю виявляє специфіку нестабільного залучення, що виявляє у собі прояв аспекту важкості чіткої репрезентації усталеної системи нормативного залучення.

Тобто окреслюючи специфіку адаптації в межах суспільного залучення категорії студентів виявляється специфіка залучення їх до репрезентації усталеної нормативної поведінки в межах суспільного інституту, через призму стабільності-нестабільності загального явища макросоціального елементу, що виокреслює загальну репрезентацію усталеної нормативної поведінки.

Висновки. Таким чином аналізуючи проблематику адаптації в літературі можна виокремити специфіку того, що сама по собі проблематика є багатоаспектною, оскільки вона дозволяє виявити залучення не тільки як окремих індивідів, так й групи в межах соціальних інституцій. Виокремлюючи специфіку залученості до соціальних інституцій категорії студентів в літературі можна виокремити специфіку розглядання цих аспектів у системі соціального явища, а саме залучення аспектів стабільності чи прояву кризового елементу в межах суспільного аспекту.

Оскільки виокремлюючи специфіку кризового елементу можна виявити проблематику залучення адаптації та репрезентації усталеної соціальної норми і проблеми дезадаптаційного залучення.

І в цьому контексті можна виявити специфіку в межах літератури превалювання на категорію студентів, що виокремлюється в межах репрезентації переважно початкових курсах, оскільки це виявляється у явищі змінами соціального середовища та аспектами долучення до соціальної інституції, де можна виокремити такі аспекти як залученість до нової соціальної групи/інституції та явища репрезентативної поведінки в межах цієї інституції.

Та в межах цієї проблематики можна виокремити те, що актуалізація дезадаптаційного залучення виокремлюється переважно специфікою кризового елементу, в межах суспільного залучення, що виявляє необхідність залучення макросоціального середовища в контексті кризового елементу із метою виявлення аспекту зменшення аспекту дезадаптаційного впливу на соціальні інституції та їх репрезентацію.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андросович К.А. Феномен соціальної адаптації як предмет наукового аналізу. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2016. № 3. С. 20–24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Otros_2016_3_5.
2. Гамов В.Г. Психологічні особливості адаптації студентів. *Проблеми загальної та педагогічної психології*. 2004. Т. 6. Вип. 8. С. 234.
3. Дідух М. Проблеми й основні напрями адаптації студентів до умов навчання в закладах вищої освіти. *Юридична психологія*. 2019. Т. 25. № 2. С. 61–68.
4. Йопа Т.В. Адаптація студентів-першокурсників до умов навчання у закладах вищої освіти. *Педагогічні науки. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2021. № 2(2). С. 16–27. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2021_2\(2\)_4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2021_2(2)_4).
5. Красілова Ю.М., Максимова Н.Ю. Вплив воєнного стану на інформаційне навантаження особи. *Габітус*. 2023. № 47. С. 121–126.
6. Красілова Ю., Пракапас Р., Коломицева І. Адаптація студентів до навчання в умовах воєнного стану. *Габітус*. 2023. № 51. С. 82–88.

7. Клочко О.О. Профілактика адиктивної поведінки дітей та молоді у контексті підготовки майбутніх соціальних педагогів : монографія. Суми : ФОП Наталуха А.С., 2013. 172 с.

8. Козубовська І., Шикітка Г. Наукові підходи до розуміння термінів «адаптація» і «соціалізація» особистості. *Педагогічні інновації у фаховій освіті*. Вип. 10. Ужгород, 2019.

9. Мартинюк І. Психологічні особливості студентського віку. *Психологія стресостійкості студентської молоді* / за заг. ред. В. Шмаргуна. Київ : НУБіП України, 2018. С. 55–65.

10. Москаленко В.В. Соціалізація особистості : монографія. Київ : Фенікс, 2013.

11. Новікова Ж. Психологічна адаптація та преадаптація студентів-першокурсників в умовах нестабільного світу. *Молодий вчений*. 2018. № 2(54). С. 80–84. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5059>

12. Непорада І.М. Адаптація студентів-першокурсників до дистанційного навчання в умовах

воєнного стану. *Імідж сучасного педагога. Вища школа*. 2023. № 1(208). С. 39–44. URL: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-1\(208\)-39-44](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-1(208)-39-44)

13. Орбан-Лембрик Л. Вплив кризових і стабільних періодів життя людини на процес її соціалізації у суспільстві. *Психологія і суспільство*. 2003. № 2. С. 55–66.

14. Орбан-Лембрик Л. Залежність поведінки особистості від впливу проблемогенного соціуму. *Психологія і суспільство*. 2004. № 1. С. 71–82.

15. Поспелова І., Косьянова О., Клосс Г. Особливості соціально-психологічної адаптації осіб із різним ставленням до невизначеності. *Наука і освіта*. 2023. № 2. С. 110–119.

16. Соціальна адаптація особистості. Чернівці, 2012. 252 с.

17. Шаповалова Т.Г., Кондратенко Л.І., Кібенко Л.М. Адаптація студентів до умов дистанційного навчання. *Перспективи та інновації науки*. 2022. № 3(8). С. 152–162. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/1286/1284>